

Pregledni naučni rad

UDK: 343.54/.55-055.2:343.62-055.2

DOI: 10.7251/SOCSR2526021P

COBISS.RS-ID 142908417

Zaprimljen rad: 08.04.2025.

Odobren rad: 27.06.2025.

Доц. др Предраг Поповић¹

Проф. др Жана Врућинић²

**КРИВИЧНО ДЈЕЛО НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ –
ОТКРИВАЊЕ, РАЗЈАШЊАВАЊЕ И ДОКАЗИВАЊЕ**

Апстракт: У овом раду се говори о кривичном дјелу насиља у породици, односно његовом откривању, разјашњавању и доказивању. Ријеч је о веома актуелној теми која привлачи пажњу домаће, а и свјетске јавности с обзиром на чињеницу да је ријеч о угрожавању породице, примарне друштвене групе. Циљ овог рада јесте да се укаже на то како полиција обезбјеђује доказе када су ова кривична дијела у питању, као и са којим тешкоћама се сусреће у свом раду. На овом мјесту приказани су и статистички подаци одјељења за аналитику МУП-а Републике Српске у вези са бројем извршених кривичних дјела насиља у породици и породичној заједници, као и бројем тужилачких наредби о обустави и неспровођењу истраге за период од 2021-2023, путем којих ће се освијетлити реално стање заступљености ове негативне појаве у Републици Српској.

Кључне ријечи: кривично дјело, насиље у породици, откривање, расвјетљавање, доказивање.

УВОД

У данашње вријеме, насиље у породици је све више заступљено и представља један од већих изазова са којима се друштво данас суочава, а препознато је као јавно-здравствени проблем и приоритетна област

¹ Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

Кореспонденција: др Предраг Поповић – доцент; e-mail: predrag.popovic@fbn.unibl.org.

² Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

друштвеног деловања (Fernández-González et. al., 2018:1). Основни разлог за такво стање лежи у деградацији породице, јер она све мање представља основну ћелију „здравог” друштва. То показују и многобројна истраживања из којих се види да односи између њених чланова често карактеришу све врсте злоупотреба и насиља. Иако се ради о кривичном дјелу које угрожава физички и психички интегритет појединца, постоји низ погрешних схватања која нас спречавају да разумијемо колико је проблем насиља у породици озбиљан и то: таква дјела ријетко остављају посљедице на дјецу (осим ако су жртве); изазивају их алкохолизам, наркоманија и стрес; жртве заслужују да се с њима тако поступа; учинилац дјело врши у стању сужене свијести и није за њега одговоран; насиље се дешава међу сиромашнима из одређених друштвених, економских и културних група; већина оваквих дјела су изоловани инциденти; напуштање такве заједнице доноси спас; и одређене форме савјетовања најбоље су средство за ријешавање проблема (Игњатовић, 2010:107-108). Овакви ставови су погрешни, јер је ријеч о веома специфичном кривичном дјелу које изискује дубљу анализу и озбиљнији приступ у погледу његовг сузбијања.

Насиље у породици је глобални проблем који прелази културне, географске, вјерске, друштвене и економске границе и представља кршење људских права. На примјер, насиље над женама лишава жене права да у потпуности учествују у друштвеном и економском животу. То узрокује безброј физичких и менталних здравствених проблема и у неким случајевима доводи до губитка живота (Idris et. al., 2018:199; Pickover et al., 2017:96).

Наиме, ово кривично дјело у последње вријеме привлачи пажњу многих владиних и невладиних организација, бораца за људска права, законодавних органа, социјалних служби и сл. Из тога се јасно види да је ријеч о таквом облику криминалитета који је изузетно сложен и условљен многобројним факторима. Јавља се и постоји у свим државама, независно од степена њиховог друштвеноекономског напретка. Сам начин државне реакције према овој негативној друштвеној појави је различит и условљен многобројним факторима. Поред културе и традиције, један од најзначајнијих фактора који утиче на избор облика и начина државне реакције је и специфичност овог облика насиља који произилази из посебног односа између жртве и насилника. Ријеч је прије свега о лицима која су најчешће била или су још увијек у блиском емотивном односу. Присутно је устањено становиште које се темељи на чињеници да је породица приватна ствар сваког појединца те да се проблеми који

настају у њој требају и ријешавати у њеном оквиру. Поменуто стано-
виште доводи до одбијања жртве да свједочи против насилника, чиме се
онемогућава или отежава успјешно вођење поступка. Такође, ситуацију
даље компликује финансијска и материјална брига за дјецу, осјећај срама
и понижености, а често и страха од саме жртве, финансијска несамостал-
ност жртве, страх од јавности и сл (Марковић, 2007:209-210).

У вези с тим, јасно се види да је разјашњавање и доказивање кривич-
ног дјела насиље у породици веома сложен задатак јер се органи гоњења
одмах на почетку сусрећу са великим бројем различитих проблема.

ПОЈАМ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Када говоримо о насиљу у породици ту се мисли на насиље према
партнерима (супружници и ванбрачни партнери), дјеци и старијим ли-
цима (Марковић, 2018:67). Оно се може манифестовати на различите на-
чине и то као физичко, сексуално, психичко, емоционално, економско
и духовно насиље. Физичко насиље се остварује ударањем, шутирањем,
гурањем, шамарањем, чупањем за косу, наношењем тјелесних повреда
(пребијањем) и сл. Сексуално насиље подразумијева сваку сексуалну ак-
тивност без пристанка и то: сексуално задиркивање, непожељне комен-
таре, нежељене сексуалне приједлоге, присилу на учешће или гледање
порнографије, нежељено додиривање, болни и понижавајући сексуални
чин, присилан сексуални однос, силовање и родоскрвљење. Психичко
насиље обухвата разне облике психичког малтретирања, односно вер-
бално злостављање, пријетњу употребе силе, принуда на одржавање
везе и други облици сексуалне принуде, наметање одређених правила
понашања, изолацију и контролу жртве, понижававање, исмијавање у ок-
виру породице или на јавним мјестима, дуготрајно вријеђање на лич-
ној основи, изазивање трајнијег и дужег осјећаја личне несигурности,
омаловажававање, ругање, и сл. Посебан облик насиља у породици јесте
емоционално насиље које се остварује као дуготрајно и континуирано
неисказивање љубави и пажње, као одбацивање, тачније занемаривање
емотивних потреба члана породице или породичне заједнице. Економ-
ско насиље подразумијева одузимање материјалних средстава, условља-
вање новчаних давања, онемогућавање заједничких извора прихода и
сл. Духовно насиље представља системско исмијавање или уништавање
религијских или културних увјерења којима се угрожава спокојство чла-
на породице или породичне заједнице (Марковић, 2007:210-211; Марко-
вић, 2018:66-67; Sukeri & Man, 2017:477). Према подацима Министарства

унутрашњих послова Републике Српске, у периоду пандемије болести коју је изазвао корона вирус (COVID-19) која је трајала од марта 2020. до маја 2023., број случајева насиља у породици и породичној заједници, у односу на период од седам година раније, је удвостучен (Врућинић, 2024). У истом истраживању (Врућинић, 2024) се наводи да предвиђање засновано на регресионом моделу, у односу на 2024. и 2025. годину, показује да вриједност фреквенција насиља у породици не опада, али ни не прелази достигнути ниво из 2023. године.

Према дефиницији Свјетске здравствене организације, насиље међу партнерима обухвата свако понашање у оквиру партнерског односа које узрокује физичку, психичку или сексуалну повреду особама у том односу. Уколико се злостављање стално понавља у једној вези, такав феномен се често назива малтретирањем (Krug et al., 2002:5). Насиље у породици представља пријетњу или употребу физичког, психичког и/или емоционалног насиља; односно било коју врсту силе против друге особе са намјером наношења штете или вршења моћи и контроле над њом. Учиниоца припада „домаћем окружењу” жртве: интимни партнер, муж, бивши интимни партнер, члан породице, пријатељ или познаник. Међу пријатеље или познанике породице убрајају се они који одржавају пријатељски однос са жртвом и сусрећу је у кућном окружењу. Да ли жртва заиста живи у истом домаћинству са извршиоцем или не, није пресудно за дефиницију насиља у породици; термин је дефинисан блискошћу односа између извршиоца и злостављане жртве. Најчешће жртве код ових кривичних дјела су жене, иако жртве могу да буду и мушкарци који су најчешће жртве психичког насиља, гдје им је под утицајем таквог стања веома често угрожено ментално здравље (Birkley & Eckhardt, 2015:3). Међутим, насиље у породици углавном погађа жене због патријархалних култура, које утичу на њихов друштвени и економски положај у друштвима (Tsegay, & Tecleberhan, 2025:892). Различите студије процјењују да између 10 и 35% жена доживи насиље у породици у неком тренутку свог живота (Flury, Nyberg, & Riecher-Rössler, 2010:24). Већ дуже вријеме је утврђено да је насиље над женама главна препрека равноправности, безбједности и њиховом праву на уживање основних слобода. То је универзални проблем уочен у свакој земљи и у свим друштвима, без обзира на старост, класу, образовање, приход, религију, етничку припадност и културу (Kisa, Gunor & Kisa, 2021:549). Веома често, у циљу објашњења злостављања супруге се користе двије друштвене перспективе: теорија ресурса и теорија релативног ресурса. Оне сугеришу да је ниво ресурса примарни фактор злостављања супруге. Наиме, то значи да ожењени мушкарци који имају и могу понудити мало

ресурса (теорија ресурса), или мање ресурса од својих жена (теорија релативних ресурса), имају већу вјероватноћу да користе насиље од других који су богати ресурсима. Насиље им служи као компензација за недостатак ресурса. Поједини аутори концептуализују насиље као ресурс сличан материјалним ресурсима. Дакле, насиље или пријетња насиљем се може користити за постизање послушности и повиновања у недостатку материјалних средстава. С тим у вези, сматра се да је најмања вероватноћа да ће мужеви са највећим материјалним ресурсима користити насиље јер њихови материјални ресурси обезбјеђују послушност и повиновање. Насиље, или пријетња насиљем, служи као алтернатива материјалним ресурсима као основа моћи. Стога, ова теорија доводи до предвиђања да ће мужеви са нижим друштвеним статусом вјероватније користити насиље од мужева са вишим класним статусом. Теорију ресурса подржавају многе студије које указују да мушкарци са нижим нивоом прихода, престижа и образовања чешће злостављају своје жене (Atkinson, Greenstein, & Lang, 2005:1137-1138).

Жене које су злостављане од стране интимних мушких партнера пријављују мноштво физичких и психичких посљедица. Широки спектар здравствених опасности је резултат директног насиља над женама или његових дугорочних ефеката. Они укључују повреде, смрт, сексуалне, репродуктивне, менталне и физичке здравствене проблеме (Afifi et al., 2011:613). Познато је да су жене које су изложене насиљу у породици у већој ризичној групи у погледу покушаја самоубиства (Kavak et al., 2018:574). Поред тога, жене доживљавају и економске посљедице. На примјер, неке су економски зависне од својих партнера и могу наићи на мноштво препреке ако их они напусте. У том случају, оне најчешће могу да остану без стана и основних средстава за егзистенцију (Baker, Cook, & Norris, 2003:754-755).

У посљедње вријеме све већу пажњу привлачи насиље над дјецом. Ријеч је о суровом и понижавајућем кажњавању, занемаривању, сексуалној злоупотреби, убиствима и другим облицима насиља. Свјетска здравствена организација је усвојила јединствену дефиницију по којој злостављање или малтретирање дјете чине сви облици физичког и/или емоционалног злостављања, сексуална злоупотреба, занемаривање или немаран поступак, као и комерцијална или друга експлоатација, што доводи до стварног или потенцијалног нарушавања здравља дјетета, угрожавање живота и развоја и достојанства злоупотребом односа сродства, старатељства, повјерења или моћи. Овдје су посебно наглашене четири врсте радњи извршења и то: физичко злостављање, сексуално

злостављање, емоционално злостављање и занемаривање (Krug et al., 2002:59-60; Марковић, 2018:73-74). Истраживања су то показала дјеца могу бити подложна како директној, тако и индиректној виктимизацији. Наиме, она су показала да су многа дјеца претучених жена била директне жртве учиниоца, трпећи физичко, психичко или сексуално злостављање од стране истог извршиоца који је злостављао њихове мајке. Поред директне виктимизације, у већини случајева насиља у породици, дјеца су изложена и индиректној виктимизацији сведочењем насиља (Fernández-González et al., 2018:2). Разни облици насилничког понашања према дјеци, било да се ради о психичким или физичким облицима насиља, имају огроман утицај на каснији психички развој личности и процес њихове социјализације. Истраживања су показала да таква дјеца касније постају агресивна према својој околини, како према својим вршњацима, тако и према одраслим лицима. У већини случајева, многа дјеца која су извршила сексуални деликт у односу на друго дијете, раније су биле жртве сексуалне злоупотребе. И поред тога, не може се закључити да дјеца која су жртве било ког облика насиља нужно постају извршиоци истоврсних дјела против других (Игњатовић, 1998:210; Марковић, 2007:213).

Такође, данас се све више говори и о насиљу према старим лицима. Према дефиницији Међународне мреже за превенцију злостављања старих особа, такав вид злостављања представља појединачну или поновљену радњу или нечињење, које се јавља у било којем односу гдје се очекује повјерење, које проузрокује штету или узнемирење старијој особи. Овдје је присутно физичко злостављање, психичко или емоционално злостављање, финансијско или материјално злостављање и сексуално злостављање. Учиниоци ових кривичних дјела су лица која се о старима старају, често њихови најближи сродници (Krug et al., 2002:126-127; Марковић, 2018:77-78).

Из свега наведеног јасно се види да насиље у породици представља веома озбиљно кривично дјело којем се треба посветити посебна пажња.

ОТКРИВАЊЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

За кривично дјело насиље у породици се може сазнати на различите начине и то: путем активности органа унутрашњих послова, јавног говарања, пријаве оштећених и других свједока, самопријаве, анонимне и псеудонимне пријаве, пријаве државних и других субјеката (образовног система, здравственог система, средстава јавног информисања (медија), невладиних организација и сл.).

Полицијски службеници свакодневно прикупљају обавјештења која представљају значајан начин сазнања или начин провјере да ли је дошло до извршења кривичног дјела. У циљу прикупљања сазнања о извршеним кривичним дјелима и учиниоцима насиља у породици припадници полиције најчешће користе информанте (пријатељске и познаничке везе), тј. лица која добровољно, без било каквог интереса и користи, повремено пружају податке о таквим догађајима (Симоновић & Пена, 2010:25; Ђурђевић & Радовић, 2015:427).

Јавно поговарање је веома значајан начин сазнања да је одређено лице жртва насиља у породици. Често долази до ширења гласина у народу, на примјер, да одређено лице туче своју супругу или да се у одређеној породици занемарује дијете и сл. (Симоновић, 2004:27).

Пријаве оштећених су један од поузданијих начина сазнања за извршење кривичног дјела насиља у породици. То апсолутно не мора да значи јер постоје и ситуације кад жртва подноси и лажне пријаве да би нанијела штету лицу које пријављује као извршиоца (Симоновић & Пена, 2010:30). Ипак, пријавити ово кривично дјело није једноставна ствар за жртве које се одлучују на тај корак након бројних неуспјешних покушаја заустављања насиља. И у тим ситуацијама, само мањи број жртава се обраћа полицији, чак и онда када осјећају да су им животи у опасности (Blaney, 2010:354-355).

Кривично дјело насиље у породици пријављују и грађани који су запажали његово извршење и на суду се појављују као свједоци. Овдје се најчешће ради о познаницима и комшијама чланова породице у којој је дошло до извршења насиља, а у многим случајевима и о родбини жртве и других чланова породице (Симоновић, 2004:27; Марковић, 2018:423). Ипак, код ових кривичних дјела је присутна и околност одсуства сведока, која посебно долази до изражаја када се има у виду чињеница да се овај вид насиља, како то и сама синтагма сугерише, најчешће дешава у кругу породице – породичној кући, односно стану, а ређе на јавном месту (Мирков, 2019:636).

Догађа се, да се за ова кривична дјела сазна и на основу самопријављивања учиниоца. Истините самопријаве у овом случају најчешће подnose лица која су учинила кривично дјело у афекту, у провоцирајућој ситуацији, у пијаном стању (то раде у условима снажног психолошког притиска и гриже савјести), односно она лица која су остварила ово кривично дјело вођена неким недовољним психичким подстрехом и спремна су да за учињено испаштају (Жарковић, 2009:40).

И анонимне и псеудонимне пријаве представљају начин сазнања за ово кривично дјело. Дешава се и то да се насиље пријави и преко

интернета – мејла, писма и на други начин (Марковић, 2018:449). Овакве пријаве истинитог типа подносе грађани који се боје освете учиниоца кривичног дјела и оне представљају компромис између жеље грађанина да се кривично дјело разоткрије и избјегне експонирање на суду у својству свеједока (Симоновић & Пена, 2010:29).

Такође, пријаве државних и других субјеката (образовног система, здравственог система, медија, невладиних организација и сл.) су значајан извор сазнања за поменуто кривично дјело. Наставно-васпитно особље и стручни тимови у образовно-васпитним установама у разговору са дјететом могу доћи до сазнања да је дијете директно изложено насиљу или да је свједок насиља у породици. У оба наведена случаја, у сарадњи са другим институцијама (полиција, центар за социјални рад, и сл.), мора се реаговати тако да се даље насиље прекине, жртва насиља заштити, а насилник законски процесуира (Марковић, 2018:428). Здравствени радници и сарадници имају кључну улогу у препознавању и откривању свих облика насиља. То је и разумљиво јер жртве насиља све чешће испољавају различите облике оштећења здравља, укључујући и тјелесне повреде, па се из тог разлога обраћају здравственим установама за помоћ и лијечење (World Health Organization, 2014:15). Поред наведеног, они имају важну улогу у препознавању и откривању злостављања и занемаривања дјете, јер су међу првима којима се дијете, родитељи и стручњаци из других области обраћају за помоћ у ситуацијама када је дијете болесно, повријеђено, испољава тешкоће у понашању или када је породица у кризи (Радосављевић-Кирићански et al., 2009:119). У данашње вријеме када говоримо о насиљу, посебно значајан утицај имају средства јавног информисања (медији). Главна улога медија би требала бити да они укажу на актуелне проблеме у друштву. Посебно због тога што приликом информисања јавности они могу више или мање директно, указати на одређену криминалну активност, у овом случају на насиље у породици (Жарковић, 2009:42). Исто тако, велики значај у откривању насиља у породици имају невладине организације. Оне имају специјализоване тимове који пружају психолошку и правну подршку жртвама насиља, али и мјеста на којима се врши збрињавање жртава које одлуче да напусте насилника. Такође, оне у медијима нуде своје услуге жртвама насиља и указују им да ће имати подршку уколико пријаве насиље. Ова врста подршке је веома битна како би жртва насиља предузела одређене кораке да процесуира насилника (Марковић, 2018:439).

Након откривања кривичног дјела насиља у породици, приступа се његовом разјашњавању и доказивању које представља веома сложен задатак.

РАЗЈАШЊАВАЊЕ И ДОКАЗИВАЊЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Веома комплексан и у многостручен задатак који се ставља пред органе кривичног гоњења јесте разјашњавање и доказивање кривичног дјела насиља у породици. Полицијски службеници у оквиру својих овлашћења, поштујући законске прописе и основне принципе науке и струке морају да предузму све активности како би успјешно расвјетлили и доказали ова кривична дјела. Уколико дође до пријаве за насиље у породици од полицијског службеника се очекује да: спроведе хапшење и кривично гоњење као начин полицијског одговора на насиље у породици; предузме неопходне мјере заштите; пружи заштиту и помоћ за одрасле и дјецу (жртве насиља у породици); побољша безбједност особља које спроводи законом утврђено реаговање на инциденте насиља у породици; обезбједи жртви или свједоцима насиља у породици подршку и помоћ; сарађује са заједницом у циљу спречавања даљег злостављања и малтретирања; и изврши темељну истрагу при чему је битно да лишење слободе има позитиван ефекат (IACP – National Law Enforcement Policy Center, 2006:1). Када се пријављује насиље у породици, полиција мора по хитном поступку да поштује начело брзине и оперативности. На тај начин се спречава понављање овог кривичног дјела у будућности (Жарковић, 2009:16; Јовичић & Шетка, 2023:37). Уколико је жртва пријавила догађај потребно је предузети мјере првог захвата како би се учинилац лишио слободе и обезбједили докази. Одмах је потребно да се жртва саслуша како би се прикупили основни подаци о дјелу, затим, пружити јој неопходну здравствену помоћ и обезбједити преглед одјеће и тјелесни преглед од стране лекара судске медицине ако је угрожен тјелесни интегритет жртве. Потребно је саслушати и свједоке (уколико их има) који су видјели или су присуствовали самом извршењу кривичног дјела. Исто тако, уколико се на мјесту извршења кривичног дјела могу пронаћи трагови и предмети, потребно је обезбједити лице мјеста и извршити увиђај. Након тога, неопходно је саслушати осумњиченог, прегледати тијело и одјећу како би се пронашли и обезбједили релевантни трагови и узети крв ради провјере алкохолисаности. Приликом обављања информативног разговора са жртвом треба водити рачуна о психичком стању жртве и настојати да се она додатно не трауматизује. Неопходно је успоставити повјерење са њом и помоћи јој да савлада страх како би изложила све чињенице, а истовремено бити разложен и темељит приликом провјере исказа и његовог упоређивања са другим доказима (Симоновић, 2004:575). Имајући у виду све наведено пожељно је да испитивач буде особа истог пола.

Ако је жртва дијете, разговор треба да обави полицијски службеник који је стекао посебна знања из области права дјетета, преступништва младих и кривичноправне заштите малољетних лица. Исто тако, полицијски службеници приликом поступања са малољетним лицима и дјецом приликом прикупљања обавјештења од њих треба да обезбједе присуство стручног лица органа старатељства, умјесто родитеља, усвојиоца или стараоца, а с обзиром на то да је то најсигурнији начин да ће дијете дати објективан и истинит исказ без спољашњег утицаја, нарочито када је исказу претходило насиље између родитеља, или када је дијете било изложено насиљу у породици (Марковић, 2018:475)³.

Од жртве треба прикупити све чињенице о околностима извршења самог кривичног дјела: ранији однос између учиниоца и жртве (понашање учиниоца према жртви, понашање жртве према учиниоцу, материјално стање, и сл.); контакт (ситуација) који је претходио кривичном дјелу (ток разговора, психичко стање жртве и учиниоца, алкохолисаност и сл.); опис мјеста извршења кривичног дјела и промјене које су настале на њему приликом извршења дјела (на основу тога се траже специфични трагови на лицу мјеста, обући и одјећи учиниоца); детаљно описивање радњи учиниоца приликом извршења кривичног дјела (пријетње, обраћање на земљу, шутирање, давање и сл.); прибавити исказ о отпору који је жртва пружала, како би се на основу тога могле планирати верзије о могућим траговима на тијелу и одјећи учиниоца и могућности проналажења свједока (нпр. приликом одбране жртва је поцијепала дио одјеће учиниоца, откунула му је дугме, огребала по лицу и сл., установити да ли је оштећена викала и касније провјерити са којих мјеста се то могло чути итд.); понашање учиниоца након извршења кривичног дјела (да ли је остао у кући, да ли је изразио кајање или не, да ли је негдје отишао, побјегао и сл.); понашање жртве и радње које је обавила након извршења кривичног дјела (да ли је одмах пријавила кривично дјело, да ли се јавила лекару, коме је прво причала о догађају) (Симоновић & Пена, 2010:600-601). Уколико се на мјесту извршења кривичног дјела насиља у породици могу пронаћи материјалне промјене настале његовим извршењем неопходно је извршити увиђај. Прије тога, по доласку на лице мјеста полицијски службеници треба да избјегавају паркирање полицијског возила испред објекта гдје се десило насиље; да се идентификују као полицијски службеници, објасне своје присуство; да успоставе контакт са свим станарима

3 Ријеч је о лицима која посједују сертификат за рад са малољетним лицима која су жртве и учиниоци кривичних дјела.

објекта, свим потенцијалним свједоцима, жртвом и учиниоцем; да укрене осумњиченог ако је то потребно; да процјене повреде, пружи прву помоћ и по потреби позову хитну помоћ; да одвоје станаре и свједоке од жртве и учиниоца те обаве информативни разговор са њима на околности самог дјела. Проваљивање у објекат је дозвољен само ако је безбједност жртва угрожена (IACP – National Law Enforcement Policy Center, 2006:4).

Ако је насиље у току, примарни задатак полиције је да га заустави и да пружи заштиту жртви. У тој ситуацији потребно је водити рачуна да неко од учесника не добије приступ оружју, хладном оруђу, или другим предметима којим се могу нанијети повреде. Већи ризик за то постоји ако се учинилац налази под утицајем алкохола или опојних дрога. Из тог разлога, уколико су испуњени законски услови неопходно је да се учинилац лиши слободе (Марковић, 2018:453). Послије тога, припадници униформисане полиције који су интервенисали поводом пријављеног насиља у породици, након завршетка интервенције треба да предузму све мјере у погледу обезбјеђења лица мјеста и то: извршити општи преглед лица мјеста без помјерања ствари, као и одредити простор који оно обухвата; пружити прву помоћ повријеђеним лицима; отклонити непосредну опасност од пожара или експлозије; обиљежити лице мјеста видљивим знацима (пантљиком, канапом итд.); извршити блокаду затвореног и отвореног простора; предузети мјере за заштиту лица мјеста и трагова од уништења; сачинити службену забиљешку, скице и по могућности фотографисати све промјене које су настале на лицу мјеста од момента извршења кривичног дјела до доласка увиђајне екипе; предузети потрагу за извршиоцем уколико постоје индикације које указују на правац бјекства учиниоца; и извршити проналажење и међусобно раздвајање грађана који могу да пруже значајне информације о кривичном дјелу (Симоновић, 2004:297-299).

Након тога, на лице мјеста долази увиђајна екипа те се приступа вршењу увиђаја. Начин вршења увиђаја код овог кривичног дјела нема посебне специфичности у односу на увиђај других кривичних дјела против живота и тијела. Наиме, ова истражна радња има веома важан утицај на ток и исход кривичног поступка. Увиђај може да открије нелогичности и противријечности у случају лажне пријаве. Само постојање трагова крви, длака (почупана коса), разбијених и поломљених ствари (сијалице, лампе, огледало, посуђе, намјештај и сл.), предмета са којих је могуће изузети трагове (нпр. поцјепана одјећа, оружје, оруђе и сл.), повреда (подливи, огреботине, огуљотине, посјекотине, убоди, трагови пројектила и сл.)

захтијева вршење увиђаја. Предмет увиђаја могу бити мјесто или ствар и лице (људи). Најчешће мјесто извршења кривичног дјела насиља у породици је стан или кућа у којој живе извршилац и жртва. Увиђајна екипа ће на лицу мјеста констатовати чињенично стање, пронаћи, изазвати, фиксирати таргове, пронаћи предмете, изузети и уредно запаковати све доказе које ће послужити за успјешно вођење кривичног поступка. Криминалистички техничар ће прије тога сачинити кроки скицу и у њу унијети све релевантне чињенице са лица мјеста (UNDP, 2021:37; Жарковић, 2009:227). Када је ријеч о увиђају над лицима, ту се мисли на увиђај над учиниоцем и жртвом. Увијек га је неопходно спровести када је дошло до физичког и сексуалног насиља. Он се спроводи када се на лицима траже трагови који указују на наведено кривично дјело или на постојање контакта између извршиоца са жртвом или на контакт одређеног лица са лицем мјеста или средством или оружјем кривичног дјела, односно указује на повреде које су настале извршењем насиља у породици. Увиђај се врши на сљедећи начин: узима се од осумњиченог прљавштина испод ноктију и из ушне шкољке на основу чега се може утврдити присуство на лицу мјеста или учешће у извршењу кривичног дјела. На примјер, испод ноктију извршиоца кривичног дјела насиља у породици проналазе се најчешће биолошки трагови жртвине коже или трагови влакана за које се сматра да потичу од жртвине одјеће. Жртва такође, оставља одбрамбене трагове на учиниоцу (модрице, огреботине на тијелу и сл.). У вези са тим, неопходно је да се увиђај над људима изврши у здравственој установи приликом пружања медицинске помоћи након извршеног кривичног дјела. На тај начин долазимо до корисних материјалних доказа у облику љекарског извјештаја о повредама (налаз и мишљење) и записника о увиђају (Симоновић & Пена, 2010:325; Марковић, 2018:471).

Уколико се се сматра да осумњичени илегално посједује оружје, потребно је извршити претрес стана и других просторија. Приликом спровођења ове доказне радње привремено ће се одузети и предмети и исправе које су у вези са сврхом претресања. Ако је учиниоцу оружје доступно у вези са послом који обавља (војно лице, заштитар и сл.) или на основу хобија (ловац), важно је обавјестити послодавца или удружење да му онемогући доступност оружја док је поступак у току. Исто тако, уколико је жртва навела да јој је учинилац упућивао пријетње слањем порука путем разних апликација, извршиће се претресање уређаја за аутоматску обраду података и опреме на којој се чувају или се могу чувати електронски записи, као и мобилни телефони када се може изузети читав садржај телефона (СМС поруке, вајбер поруке, фотографије, видео-снимци

и сл.). Такође, и привремено одузимање предмета је истражна радња која се предузима када је у питању насиље у породици. Наиме, предмете који се морају одузети (оружје, муниција и сл.) или предмети који могу послужити као доказ у кривичном поступку (оруђе, телефон, компјутер, уређаји и сл.) припадници полиције ће одузети и чувати у складу са одредбама Законика о кривичном поступку. У предмете који се могу привремено одузети спадају и уређаји за аутоматску обраду података и уређаји и опрема на којој се чувају или се могу чувати електронски записи, односно, записи са сигурносних камера (UNDP, 2021:34).

Поред наведеног, приликом извршења насиља у породици предузима се и вјештачење. Овдје се спроводе двије врсте вјештачења и то: вјештачење тјелесних повреда и психијатријско вјештачење. Вјештачење тјелесних повреда се спроводи у циљу утврђивања тачне квалификације врсте и тежине, као и механизма настанка повреде коју је задобила жртва приликом извршења кривичног дјела. Психијатријско вјештачење се може вршити како над жртвом, тако и над извршиоцем кривичног дјела. Вјештачење над жртвом се најчешће врши уколико се из свих прикупљених обавјештења утврди да је изложеност оштећене насиљу трајала дужи временски период, или ако су посљедице евидентне или уколико је оштећена покушала самоубиство, или ако конзумира алкохол и сл., без обзира на дужину изложености насиљу. Овакав налаз и мишљење представља доказ о наступању последица по ментално здравље оштећене и уз друге доказе може бити доведен у узрочно-посљедичну везу са поступањем извршиоца. Наиме, покушај жртве да изврши самоубиство, као и њено одавање алкохолизму могу да буду индикатори да је жртва била изложена насиљу и да управо поступајући на ове начине тражи помоћ и излаз из насилног окружења. Вјештачење које се спроводи над учиниоцем се предузима уколико се појави сумња да је искључена или смањена урачунљивост учиниоца, гдје је учинилац усљед зависности од употребе алкохола или опојних дрога учинио кривично дјело или је због душевних сметњи неспособан да учествује у поступку (UNDP, 2021:38-39).

РЕЗУЛТАТИ ЕМПИРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА

У оквиру процедуре прикупљања података, аутори су упутили молбу одјељењу за аналитику МУП Републике Српске за достављање евиденција у вези са бројем извршених кривичних дјела насиља у породици и породичној заједници период од 2021-2023. године. У раду је анализиран дио евиденција у вези са о насиљем у породици које води полиција у

смислу Правилника о садржају евиденција и извјештаја о насиљу у породици⁴. Предмет овог рада, поред анализе броја извјештаја о почињеном кривичном дјелу насиља у породици и броја извјештаја у складу са Законом о заштити насиља у породици је и анализа броја тужилачких наредби о обустави истраге (текући и претходни период), као и број тужилачких наредби о неспровођењу истраге (текући и претходни период).

Табела 1. Број достављених извјештаја надлежном тужилаштву (2021. година)

Број извјештаја о почињеном кривичном дјелу	731
Број извјештаја у складу са Законом о заштити од насиља у породици	206
Број тужилачких наредби о обустави истраге	100
- Од тог броја наредби, колико је из текућег периода	62
- Од тог броја наредби, колико је из претходног периода	38
Број тужилачких наредби о неспровођењу истраге	56
- Од тог броја наредби, колико је из текућег периода	45
- Од тог броја наредби, колико је из претходног периода	11

У табели број 1 се јасно види да је 2021. године поднесен 731 извјештај о почињеном кривичном дјелу насиља у породици, као и 206 поднесених извјештаја у складу са Законом о заштити насиља у породици, затим, донесено је 100 тужилачких наредби о обустави истраге, од тога 62 из текућег периода и 38 из претходног периода, те 56 тужилачких наредби о неспровођењу истраге, од тога 45 из текућег периода и 11 из претходног периода.

Табела 2. Број достављених извјештаја надлежном тужилаштву (2022. година)

Број извјештаја о почињеном кривичном дјелу	855
Број извјештаја у складу са Законом о заштити од насиља у породици	173
Број тужилачких наредби о обустави истраге	101
- Од тог броја наредби, колико је из текућег периода	53
- Од тог броја наредби, колико је из претходног периода	48
Број тужилачких наредби о неспровођењу истраге	63
- Од тог броја наредби, колико је из текућег периода	42
- Од тог броја наредби, колико је из претходног периода	21

⁴ Правилник о садржају евиденције и извјештаја о насиљу у породици („Службени гласник Републике Српске” бр. 58/21)

Из табеле број 2 јасно се види да је 2022. године поднесено 855 извјештаја о почињеном кривичном дјелу насиља у породици, као и 173 поднесена извјештаја у складу са Законом о заштити насиља у породици, затим, донесена је 101 тужилачка наредба о обустави истраге, од тога 53 из текућег периода и 48 из претходног периода, те 63 тужилачке наредбе о неспровођењу истраге, од тога 42 из текућег периода и 21 из претходног периода.

Табела 3. Број достављених извјештаја надлежном тужилаштву (2023. година)

Број извјештаја о почињеном кривичном дјелу	1022
Број извјештаја у складу са Законом о заштити од насиља у породици	158
Број тужилачких наредби о обустави истраге	208
- Од тог броја наредби, колико је из текућег периода	102
- Од тог броја наредби, колико је из претходног периода	106
Број тужилачких наредби о неспровођењу истраге	105
- Од тог броја наредби, колико је из текућег периода	66
- Од тог броја наредби, колико је из претходног периода	39

Табела број 3 нам јасно показује да је 2023. године поднесено 1022 извјештаја о почињеном кривичном дјелу насиља у породици, као и 158 поднесених извјештаја у складу са Законом о заштити насиља у породици, затим, донесено је 208 тужилачких наредби о обустави истраге, од тога 102 из текућег периода и 106 из претходног периода, те 105 тужилачких наредби о неспровођењу истраге, од тога 66 из текућег периода и 39 из претходног периода. Уколико пажљиво посматрамо наведене податке јасно се види да је 2021. године поднесен најмањи број извјештаја о извршеном кривичном дјелу насиља у породици, да би сваке наредне године тај број био у знатном порасту, а највише 2023. године. Јасно се види и да кроз сваку наредну годину број тужилачких наредби о обустави и неспровођењу истраге значајно расте.

ЗАКЉУЧАК

Кривично дјело насиље у породици као негативна друштвена појава, због своје штетности којом се угрожавају највитаљније вриједности друштва, а прије свих породица, привлачи велику пажњу како домаће, тако и свјетске јавности. Без обзира на степен друштвеноекономског напретка, јавља се и постоји у свим друштвеним заједницама. Оно

обухвата насиље према партнерима (супружници и ванбрачни партнери), дјеци и старијим лицима, а манифестује се кроз различите форме насиља (физичко, сексуално, психичко, емоционално, економско и духовно насиље).

Постоје различити начини сазнања за ово кривично дјело и то: активност органа унутрашњих послова, јавно поговарање, пријаве оштећених и других свједока, самопријаве, анонимне и псеудонимне пријаве, пријаве државних и других субјеката (образовног система, здравственог система, средстава јавног информисања (медија), невладиних организација и сл.). Открити ово кривично дјело је у неким ситуацијама веома тешко имајући у виду чињеницу да се жртва веома тешко одлучује да пријави насиље, чак и онда када осјећа да јој је живот у опасности.

Након откривања и сазнања за кривично дјело насиља у породици пред полицију се ставља веома сложен задатак, а то је његово расвјетљавање и доказивање. Да би успјешно приступила његовом расвјетљавању и доказивању, прије тога, полиција мора да спроведе хапшење и кривично гоњење као начин полицијског одговора на насиље у породици; предузме неопходне мјере заштите; пружи заштиту и помоћ за одрасле и дјецу (жртве насиља у породици); побољша безбједност особља које спроводи законом утврђено реаговање на инциденте насиља у породици; обезбједи жртви или свједоцима насиља у породици подршку и помоћ; сарађује са заједницом у циљу спречавања даљег злостављања и малтретирања; и изврши темељну истрагу. У оквиру расвјетљавања и доказивања овог кривичног дјела полиција предузима мноштво истражних радњи које су неопходне да би се на адекватан начин прибавили квалитетни докази који су неопходни за успјешно вођење кривичног поступка. Истражне радње које полиција најчешће предузима у циљу прикупљања доказа за ово кривично дјело су: саслушање оштећених, саслушање свједока, испитивање осумњиченог, увиђај, претресање, привремено одузимање предмета, вјештачење и сл.

На основу резултата емпиријског истраживања јасно се види да је присутна велика заступљеност наведеног кривичног дјела на територији Републике Српске. Наиме, у 2021. години поднесен је најмањи број извјештаја о извршеном кривичном дјелу насиља у породици, али сваке наредне године је тај број у знатном порасту, а највиши у 2023. години. Такође, види се и да кроз сваку наредну годину број тужилачких наредби о обустави и неспровођењу истраге значајно расте.

ЛИТЕРАТУРА

1. Afifi, E. M., Al-Muhaideb, N. S., Hadish, N. F., Ismail, F. I., & Al-Qeamy, F. M. (2011). Domestic violence and its impact on married women health in Eastern Saudi Arabia, *Saudi Medical Journal*, 32(6), 612–620.
2. Atkinson, M. P., Greenstein, T. N., & Lang, M. M. (2005). For women, breadwinning can be dangerous: Gendered resource theory and wife abuse, *Journal of Marriage and Family*, 67(5), 1137–1148.
3. Baker, C. K., Cook, S. L., & Norris, F. H. (2003). Domestic violence and housing problems: A contextual analysis of women's help-seeking, received informal support, and formal system response, *Violence Against Women*, 9(7), 754–783.
4. Birkley, E. L., & Eckhardt, C. I. (2015). Anger, hostility, internalizing negative emotions, and intimate partner violence perpetration: A meta-analytic review, *Clinical psychology review*, 37, 40–56.
5. Blaney, E. (2010). Police officers' views of specialized intimate partner violence training, *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 33(2), 354–375;
6. Fernández-González, L., Calvete, E., Orue, I., & Mauri, A. (2018). Victims of Domestic Violence in Shelters: Impacts on Women and Children, *The Spanish Journal of Psychology*, 21(e18), 1–10.
7. Flury, M., Nyberg, E., & Riecher-Rössler, A. (2010). Domestic violence against women: Definitions, epidemiology, risk factors and consequences, *Swiss Medical Weekly*, 140(3536), 23–27.
8. Idris, S., A., M., Aziz, N., N., A., Khalid, R., K., R., M., Nizar, N., F., M., Rasip, K. A., & Ayub, W. (2018). Causes and Effects of Domestic Violence: A Conceptual Model on The Performance at Work, *International Journal for Studies on Children, Women, Elderly And Disabled*, 4, 199–207.
9. Kavak, F., Aktürk, Ü., Özdemir, A., & Gültekin, A. (2018). The relationship between domestic violence against women and suicide risk, *Archives of Psychiatric Nursing*, 32(4), 574–579.
10. Kisa, S., Gunor, R., & Kisa, A., (2021). Domestic Violence Against Women in North African and Middle Eastern Countries: A Scoping Review, *Trauma, Violence & Abuse*, 24 (2), 549–575.
11. Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.

12. National Law Enforcement Policy Center (IACP). (2006). *Domestic Violence: Model Policy*.
13. Pickover, A. M., Lipinski, A. J., Dodson, T. S., Tran, H. N., Woodward, M. J., & Beck, J. G. (2017). Demand/withdraw communication in the context of intimate partner violence: Implications for psychological outcomes, *Journal of Anxiety Disorders*, 52, 95–102.
14. Sukeri, S., & Man, N. N. N. (2017). Escaping domestic violence: A qualitative study of women who left their abusive husbands, *Journal of Taibah University Medical Sciences*, 12(6), 477–482.
15. Tsegay, S., M., & Tecleberhan, S. (2025). Violence Against Women: Experiences of Eritrean Refugee Women in Britain, *Violence Against Women*, 31(3-4), 892–915.
16. World Health Organization. (2014). *Global status report on violence prevention*.
17. Ђурђевић, З., Радовић, Н. (2015). *Криминалистичка оператива*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
18. Ж. Врућинић. (2024). Два лица пандемије – трендови насиља у породици током и после covid-19, У Зборнику девете међународне научне конференције „Друштвене девијације“ – не насиљу – кроз систем друштвених вриједности и културу (91-103). Бања Лука: Центар модерних знања.
19. Жарковић, М. (2009). *Криминалистичка тактика*, Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
20. Игњатовић, Ђ. (1998). *Криминологија*. Београд: Номос Д.О.О.
21. Игњатовић, Ђ. (2010). *Криминологија*. Београд: Правни факултет.
22. Јивичић, Д., Шетка, Г. (2023). *Организација и надлежност полиције*. Бања Лука: Факултет безбједносних наука.
23. Марковић, И. (2007). *Криминологија*. Бања Лука: Правни факултет.
24. Марковић, С. (2018). *Спречавање и сузбијање насиља у породици*. Београд: Службени гласник.
25. Мирков, Ж. (2019). Проблеми доказивања насиља у породици-анатомија једног случаја, *Култура полиса*, XVI(38), 635–645.
26. Правилник о садржају евиденције и извјештаја о насиљу у породици („Службени гласник Републике Српске” бр. 58/21)
27. Програм Уједињених нација за развој (UNDP). (2021). *Вештине у доказивању кривичног дела насиље у породици-водич за делотворну превенцију и заштиту од насиља у породици*.

28. Радосављевић-Кирићански, Л., Пејовић-Милованчевић, Минчић, Т., Калањ, Д., Стојановић, С. Лакићевић, С. (2009). Улога здравственог система у процесу заштите дјете од злостављања и занемаривања, *Психијатрија данас*, 1-2, 115-127.
29. Симоновић, Б. (2004). *Криминалистика*. Крагујевац: Правни факултет.
30. Симоновић, Б., Пена, У. (2010). *Криминалистика*. Источно Сарајево: Правни факултет.

